

Кордоцентризм педагогічного світогляду Івана Прокопенка і Григорія Сковороди

*Вікторія Ворожбит-Горбатюк,
Анна Боярська-Хоменко,
Тетяна Собченко*

Гучасний стан освітніх, педагогічних наук позначився трансформаційними процесами. Еволюціонування змісту національних освітніх парадигм, стрімке прогресування дистанційної освіти, пошук способів відтворення в освітніх програмах унікального образу у контексті глобалізації освіти, організація навчання і викладання в умовах пандемії і запровадженого на території України воєнного стану — неповний перелік мета-аспектів таких трансформацій. В цих та інших напрямках, на наш погляд, системоутворювальною константою є персона в освіті, в педагогічній науці. Саме персона, особистість, яка має визнання в культурному, просвітньому просторі, соціально цінні досягнення, своїм виваженим, практико-зорієнтованим педагогічним світоглядом задає методологічний і концептуальний фон усіх трансформаційних процесів.

Українська освітянська і педагогічна спільнота 2022 року із стриманою шаною в умовах страшною трагедії для всього людства — військової агресії, оплакуючи втрати серед людей і унікальних культурних пам'яток, гідно і з величчю транслює світу образ «Сковородинівської людини» (термін використано за посиланням [3], «Сковородинівського інтелігента» (термін використано за В. Горським [1]. Сковородинівська людина — то геній свого краю, рідної землі. Таким, безсумнівно, був академік Іван Прокопенко. Геній Івана Прокопенка і Григорія Сковороди єднає сердечна (кордоцентрична) причетність

до рідної землі, прагнення допомагати і підтримувати земляків, пропагувати велич духу звичайної пересічної людини.

Велич постаті Григорія Сковороди досліджують краєзнавці, філологи, педагоги, історики і філософи уже кілька століть поспіль. Серед цікавих розвідок варто виокремити у контексті теми статті публікації В. Горського [2], С. Гукасова [4], Л. Ушкалова [9], В. Шевчука [10], І. Стогній [7]. У публікаціях цих авторів акцентовано увагу на розкритті філософських імперативів, які визначали і професійне педагогічне кредо визначного мислителя.

Унікальність генія Івана Прокопенка відзначена ще за життя. Знаковими і дотичними до теми статті є публікація Л. Ткаченко [8], вступне слово Ю. Бойчука у бібліографічному виданні доробку І. Прокопенка [6], матеріали «Педагогічної Харківщини» [5]. Систематизація і осмислення доробку шанованого академіка зараз на часі. Адже крім наукової систематики є змога виголошення і аналізу живих свідчень, суджень колег, однодумців, учнів і друзів академіка. Достеменно кожен підтвердить, що Іван Федорович був душевознавцем кожного причетного до освітнього процесу у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди, хто опікувався якісною педагогічною освітою і прогресом педагогічних наук як запоруки економічного розквіту нашої держави.

Однак до цього часу нема системних наукових розвідок, порівняльних уза-

гальнень кордоцентричного бачення цими мислителями питань якості освіти.

Мета статті — розкрити кордоцентричні основи педагогічного світогляду Григорія Сковороди і Івана Прокопенка. Використано методи: порівняльний історичний, системно-структурний — для розкриття основного поняття публікації. Методи конкретно-пошукові — аналіз, синтез узагальнення історичних фактів — для характеристики кордоцентризму саме через призму педагогічного доробку Григорія Сковороди і педагогічних досягнень Івана Прокопенка. Ретроспективний метод використано для творчої інтерпретації результатів проведеної розвідки відповідно до синергетичного, системного, аксіологічного підходів.

Вивчення матеріалів з теми засвідчує, що Григорія Сковорода був відкритим і щирим, вчив «веселія сердечного», що визначало його життєве і світоглядне кредо [2]. Свої трактати, байки просвітник писав для друзів, учнів. У цьому ми вбачаємо спільність з життєвим кредо академіка Івана Прокопенка. Йому так само було значимо хто читав і слухав його, чи послуговувався професійними порадами і життєвою мудрістю.

Зазначимо тут, що Іван Прокопенко у своїй життєпрактиці і професійній діяльності вирізнявся з-поміж усіх глибоким академізмом інтраверта. Його еднає з просвітником і енциклопедистом Григорієм Сковородою вироблення власних поглядів на освіту, навчання, виховання з виразним кордоцентризмом. Ці погляди формувалися не в контексті державницьких трендів чи суспільних запитів. Основою цих поглядів стали:

- ідея сродності праці як базис методології і творчості,
- розуміння вдячності як базису світоглядної етики і якості, синтезуючої світську і релігійну етику,
- життєва практика сердечного ставлення до людини, душевної налаштованості на співрозмовника, щирості навіть у найінтимніших почуваннях і пошуку себе, пізнання себе.

За справедливим баченням Івана Прокопенка важко переоцінити значимість і потребу глибокого знання себе для відновлення і утвердження миру в сучасній Україні. Іван Прокопенко усе життя підтримував молодь у наукових пошуках, реалізації професійних амбіцій. Робота і кар'єрні злети колишніх випускників Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди є свідченням того, що система підтримки і практично зорієнтованих програм діяльності студентських наукових товариств, спільнот Ради молодих учених затребувана і результативна. Так само, як і Григорій Сковорода опікувався учнями Харківського колегіуму, Іван Прокопенко підтримував жагу до знань і академічний максималізм у своїх колег і учнів. Щирі відгуки колег про Івана Прокопенка проілюстрували кордоцентризму його професіоналізму [8].

Конструктивний діалог, орієнтування на реалізацію індивідуальної освітньої траєкторії здобувача, за справедливим висновком Н. Борисенко і В. Ворожбіт-Горбатюк, є визначальним в реалізації освітніх програм Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди [1]. Ми ще не осмислили урок Григорія Сковороди про те, що наше спасіння і прогрес цивілізаційного поступу в розумінні й розвитку кращих рис ментальності [4]: аксіологічного розуміння волі, визнання самоцінності та психоемоційної залежності від рідної землі, природна потреба збереження пам'яті поколінь, працьовитості як ознаки душевної гармонії і чуттєвого проживання усього сущого.

Ці кордоцентричні імперативи поєднують педагогічні світогляди великого просвітника Григорія Сковороди і визначного академіка Івана Прокопенка. В життєвому просвітницькому подвижництві і педагогічній діяльності вони послуговувалися аксіомами філософії серця [3; 6]:

- усе важливе є добрим, простим для людини,
- усе незаконне — незначне, і з часом буде втрачене,

- терпіння і вдячність народжуються й міцніють в родинному колі у рідній домівці,
- самопізнання — мірило етики і величі душевної сили конкретної людини,
- вершина людяності — розуміння і добре ставлення до себе й інших.

тже, вивчення матеріалів з теми засвідчило, що кордоцентризм справедливо уважати спільною ознакою педагогічного світогляду Григорія Сковороди і Івана Прокопенка. Академіку Івану Прокопенку вдалося синтезувати філософсько-педагогічний доробок генія Григорія Сковороди в практиці діяльності Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Творчо інтерпретувавши заповіді і мудрі поради народного учителя і філософа, Іван Прокопенко в своїй діяльності послуговувався ідеями сродної праці, відповідального академічного сумління в педагогічній праці за покликанням. Практики душевної єдності, ширості у професійному і особистому спілкуванні виразно прослідковуються в життєтворчості обох просвітників. Своім прикладом невпинного духовного і інтелектуального зростання вони спонукали до самопізнання кожного учасника освітнього процесу, з ким мали життєвий перетин. Приклад освітянського меценатства так само підкреслює кордоцентризм світогляду просвітників.

Перспективою подальших системних узагальнень, на думку авторів, є вивчення феномену Сковородинівської людини, аксіологічного розуміння волі і почуття вдячності.

Осмилення меж кордоцентризму педагогічного світогляду Григорія Сковороди можливе через синергію і аналіз листів Григорія Савича до учня і друга Миколи Ковалинського. Розкриття сердечної величі Івана Прокопенка передбачає систематику спогадів учнів Івана Федоровича.

Слова Івана Прокопенка «Освіта збереже Україну» є пророчими. У час трагедії усього цивілізованого світу, страшними втратами у зв'язку з військовою агресією проти українського народу, освітяни і

педагогічна академічна спільнота дають ресурси стабілізації життя українців, працюють задля відновлення мирного життя в Україні.

Література

1. *Ворожбит-Горбатюк В.В., Борисенко Н.О.* Конструктивне освітнє середовище у контексті сучасних новацій у вищих навчальних закладах. Збірник наукових праць ХНПУ імені Г.С. Сковороди // Теорія та методика навчання та виховання. Харків, 2017. Вип. 43. 5-15. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=znpkhnpu_ttmniv_2017_43_3
2. *Горський В.* Григорій Сковорода як тип українського інтелігента. НаУКМА, Київ, 1996. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/10097/Horsky_Hryhoriy_Skovoroda_yak.pdf
3. *Гукасов С.* Думки про Григорія Савича Сковороду. 2006. URL : https://chtyvo.org.ua/authors/Hukasov_Serhii/Dumky_pro_Hryhoriia_Skovorodu.doc
4. *Історія української культури. Основні риси української ментальності.* URL: <https://uahistory.co/book/ukraine-culture-history-textbook-palm-2013/4.php>
5. *Педагогічна Харківщина : довідник / Харківський держ. педагогічний ун-т ім. Г.С.Сковороди ; ред. В. І. Лозова, І. Ф. Прокопенко.* Харків, 1997. 159 с.
6. *Прокопенко Іван Федорович*, доктор педагогічних наук, професор, академік Національної академії педагогічних наук України: до 85-річчя від дня народження : біобібліографія: 1968–2021 рр., Наук. б-ка ; [уклад. В. П. Захарченко ; наук. ред. О. Г. Коробкіна, бібліогр. ред. Т. І. Неудачина]. 2-ге вид., доп. та перероб. Харків : ХНПУ, 2021. 93 с.
7. *Сковорода Григорій: ідейна спадщина і сучасність / Відп. ред. : І. П. Стогній ; Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди*

НАН України, Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди. Київ : [б. и.], 2003. 715 с.

8. *Ткаченко Л. І* Лицар, і Апостол, і Сівач. Тижневик "Освіта", № 23-24, 8-15 червня, 2016 р. 13:52 08.07.2016 https://naps.gov.ua/ua/press/about_us/986/

9. *Ушкалов Л. В.* Григорій Сковорода. Харків : Фоліо, 2013. 125 с.

10. *Шевчук В. О.* Пізнаний і непізнаний Сфінкс: Григорій Сковорода сучасними очима : розмисли. Київ : Пульсари, 2008. 528 с.

22.07.2022

Відомості про авторів:

Ворожбит-Горбатюк Вікторія Вікторівна — доктор педагогічних наук, професор, професорка кафедри освітології та інноваційної педагогіки, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди; Харків, Україна; e-mail: gorbatykvv@ukr.net; orcid.org/0000-0002-5138-9226

Боярська-Хоменко Анна Володимирівна — доктор педагогічних наук, доцент, доцент, професорка кафедри освітології та інноваційної педагогіки, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди; Харків, Україна; e-mail: annaboyarskahaomenko@gmail.com; ORCID 0000-0002-1818 3074

Собченко Тетяна Миколаївна — доктор педагогічних наук, доцент, доцент професорка кафедри освітології та інноваційної педагогіки, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди; Харків, Україна; e-mail: sobchenkotetyana79@gmail.com; <http://orcid.org/0000-0002-9213-5556>